

Regering/kabinet

Ministerie van Justitie

17 september 1944: Besluit Herstel Rechtsverkeer (E100)
20 oktober 1944: Besluit Vijandelijk Vermogen (E133)

De regering in ballingschap heeft een aantal besluiten uitgevaardigd, waarmee na de oorlog rechtsherstel moest plaatsvinden. Het door de Duitse bezetter gepleegde onrecht moest zoveel mogelijk ongedaan worden gemaakt. Oorlogsslachtoffers moesten terugkrijgen wat hen was ontnomen. En de vijand moest betalen, de geleden oorlogsschade compenseren.

Alle inwoners in Nederland met de nationaliteit van één van de As-mogendheden (Duitsland, Oostenrijk, Italië en Japan) werden tot 'vijandelijke onderdanen' verklaard en direct na de bevrijding ging hun vermogen in eigendom over op de Nederlandse Staat. Ook de vermogens van landverraders werden onder beheer gesteld.

Ministerie van Financiën

Raad voor het Rechtsherstel

De Raad had als doel de oorspronkelijke rechtsverhoudingen zoveel mogelijk te herstellen en coördineerde de werkzaamheden van de zes afdelingen.

9 augustus 1945: Besluit tot instelling Raad voor het Rechtsherstel

Er waren vijf ministeries betrokken bij deze Raad, het Ministerie van Justitie was hoofdverantwoordelijke.

Afdeling rechtspraak

Belast met rechtspraak in kwesties van herstel van eigendomsrechten van onroerend goed (huizen, bedrijfspanden en grond). Ook was deze afdeling een beroepsinstantie voor besluiten van andere afdelingen (zoals die van de afdeling Beheer).

Afdeling voorzieningen voor rechtspersonen

Afdeling voorzieningen voor afwezigen (*bewind*)

Afdeling beheer

Afdeling effectenregistratie

Afdeling onroerende goederen

samengevoegd tot:

NBI

1945-1967

Werkzaamheden:

Beheer

Bewindvoering

van

vermogen

van

over vermogen van

Vijandelijke onderdanen

Het NBI kreeg als belangrijke uitvoerende taak: het opsporen, beheren en te gelde maken van vijandige vermogens. Ook was het NBI belast met het beoordelen van verzoeken tot ontvijanding. Als datzelfde NBI een ontvijdingsverklaring afgaf werd het beheer door het NBI opgeheven. Dit gebeurde in ongeveer de helft van de gevallen, soms pas na jaren. In totaal heeft het NBI 750 miljoen aan Duits vijandelijk vermogen geliquideerd en dus 'binnengehaald' voor de Nederlandse schatkist.

Landverraders

Het gedrag van vermeende landverraders werd onderzocht. Het was de taak van het NBI hun vermogens (onroerende en roerende goederen) te beheren, in afwachting van de uitkomst van een gerechtelijke procedure. Beheer werd beëindigd bij buitenvervolgstelling of na uitzitten van straf. Eventuele boetes (verbeurdverklaringen) die als straf waren opgelegd, werden door het NBI verrekend met het beheerde vermogen.

Afwezigen

'Afwezigen' was een verzamelnaam voor mensen die door de oorlog tijdelijk onvindbaar of omgekomen waren, veelal Joodse mensen. Het NBI had tot taak bewindvoerders aan te stellen over de vermogens van 'afwezigen' en deze te inventariseren. Veel bezittingen van Joodse mensen waren al tijdens de oorlog door de bezetter toegeëigend. Huizen waren doorverkocht, geld, waardepapieren en waardevolle bezittingen verdwenen via de Liro-roofbank. Eigendomsrechten konden pas overgaan op erfgenamen en de bewindvoering pas beëindigd worden als vaststond dat 'afwezige' was overleden. Het Rode Kruis heeft daarin veel betekend. Rechtsherstel was een moeilijke en langdurige kwestie.

Belastingdienst

De Belastingdienst speelde een essentiële rol bij het verkrijgen van informatie over de diverse vermogensbestanddelen. Belastingambtenaren waren daarnaast werkzaam als bijvoorbeeld vermogensbeheerder voor het NBI.

Vertegenwoordigers

De directie van het NBI werd landelijk bijgestaan door Vertegenwoordigers. Dit waren vaak inspecteurs van de belastingen.

Adviescommissies Rechtsherstel en Beheer

De Vertegenwoordigers werden bijgestaan door plaatselijke Adviescommissies voor Rechtsherstel en Beheer. Inspecteurs van belastingen hadden ook hierin zitting.

Commissies Beheersconflicten (1948)

Hielden toezicht op het NBI en behandelden klachten over handelen/ functioneren en besluiten NBI: o.a. over traagheid in opheffen beheer, onder de waarde verkopen van goederen en bedrijven, onbetrouwbaar personeel.

Regeringscommissaris NBI (16 mei 1949)

De regeringscommissaris onderzocht in opdracht van vijf ministeries de organisatie van het NBI en deed voorstellen voor een spoedige afwikkeling van werkzaamheden.

Algemene Rekenkamer

onafhankelijke overheidsinstantie

De Algemene Rekenkamer controleerde het NBI en schreef kritische rapporten. En er was gebrek aan openbaarheid over het (financiële) reilen en zeilen van het NBI.

Centrale Accountantsdienst

De Centrale Accountantsdienst controleerde financiële overzichten van het NBI.